

Da andre nordmenn feiret freden, begynte en offisers nye krig

Kaptein *Ola Fritzner* hjalp hundrevis av nordmenn under krigen. Men han sa nei da *Jens Christian Hauge* ba ham delta i prosjekt som trolig ville ha endt med døden for en rekke nordmenn. Dette nei ble *Ola Fritzners* skjebne . . .

Hvor mye kan et menneske, selv om det er sterkt, tåle? Den 8. mai 1945 kom en , mager mann med blekt, sykelig ansikt og glad, munter mine ut av en tobakksbutikk i Kirkeveien på Majorstuen i Oslo.

Sammen med en venn hadde han vært inne hos sin gamle kjenning i forretningen for å kjøpe en diger fredssigar.

De hadde begge gått til fots fra Akershus festning, hvor de var blitt satt fri samme morgen og var på vei hjem gjennom en by som sitret av den første fredsrusen.

Den lange mannen med det lange ansiktet var kaptein *Ola Fritzner*, 50 år gammel, inntil 9. april 1940 sjef for 1. divisjons befalsskole i Halden.

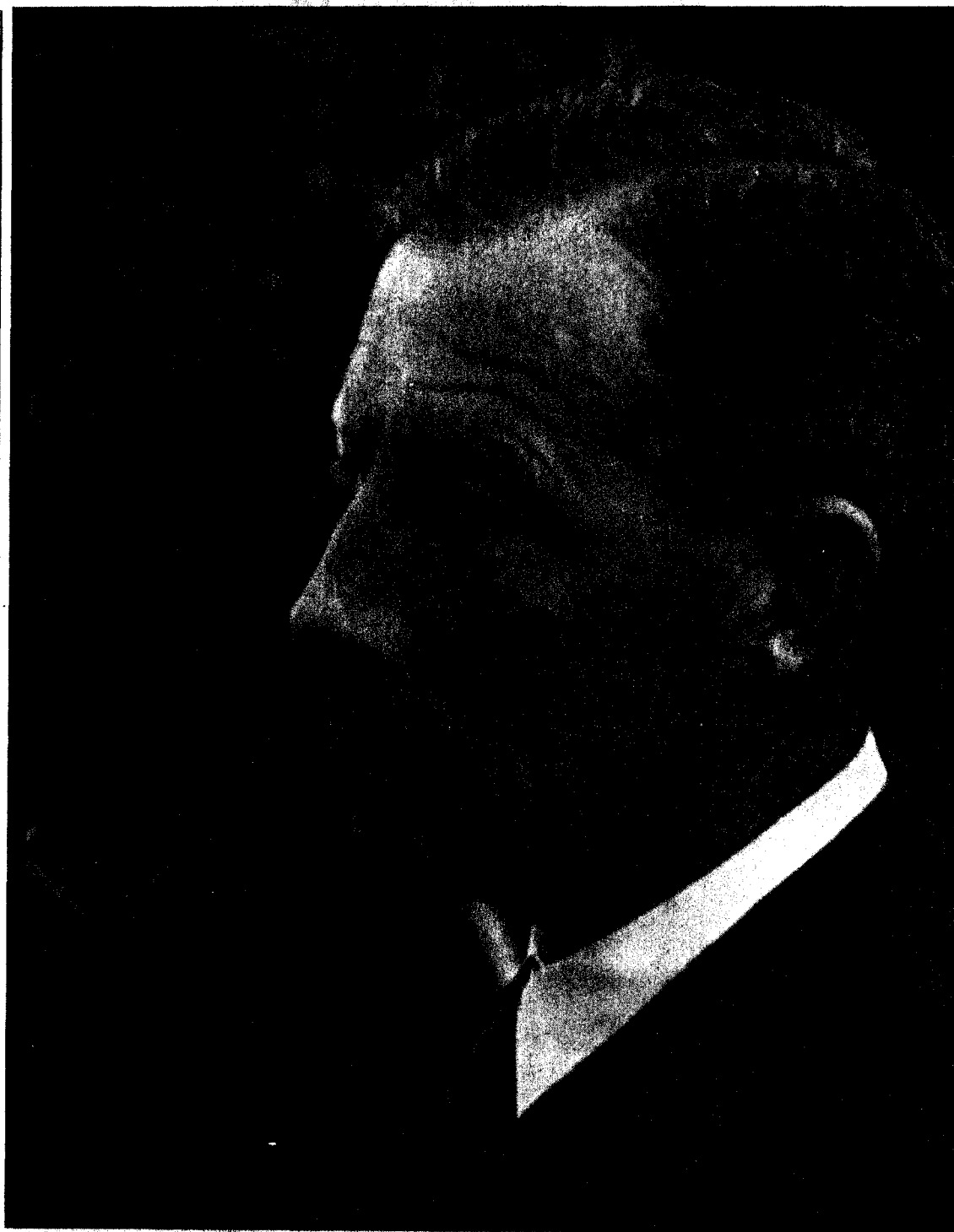
I august 1944 hadde han sittet i fange på Akershus med trusselen om henrettelse eller tysk konsentrasjonsleir hengende over seg. I cellen hadde han pådratt seg en alvorlig sykdom.

Denne formiddagen var han lykkelig på vei tilbake til familien og freden, dampende på en stor sigar oppover Kirkeveien.

Plutselig hviner en lastebil full av hjemmefrontsoldater opp ved siden av de to vennene, griper tak i *Ola Fritzner* og hiver ham opp på lasteplanet. Noen timer senere er han tilbake i en celle på Akershus: Samme kalde vegger, bare med andre fanger og andre vakter. Litt senere slapp de ham fri igjen, men to ganger i løpet av de nærmeste ukene forsøkte de å arrestere ham. For første gang siden 9. april 1940 måtte han gå i dekning.

Hva hadde *Ola Fritzner* gjort?

Den brutale arrestasjonen av en syk, friggitt fange var ikke engang begynnelsen. Den var bare et av

TRAGEDIEN OLA FRITZNER

mange dramatiske innslag i en av de mest forbausende tragedier i Norge under Den annen verdenskrig.

Den ødela livet til ett menneske, kanskje flere. Den satte en stopper for en militær karriere som de fleste av hans bekjente trodde ville ende på toppen av det norske forsvar. Dersom det var noen som hadde en generalsuniform hengende ferdigsydd til seg et eller annet sted i fremtiden, var det Ola Fritzner — en mann om hvem det trygt kan sies: *Han var født til offiser.*

Nesten 40 år senere var han en gammel, ensom mann som de alene i en blokkleilighet i Sandefjord. Det alvorlige, lange ansiktet var blitt enda alvorligere, og munnen var blitt strammere og man kunne ane et bittert drag.

Han hadde ikke hatt hell med seg amilielivet heller. Men ungene i vokken likte ham og han hadde ofte et lunt smil til dem når han hinket forbi. Det hendte han ba dem inn og spanderte sukkertøy.

Helt ensom var han ikke. Det kom nå og da gamle venner fra Oslo på besøk. Samtalene kunne både bli lange og muntre. Det kunne vanke en dram.

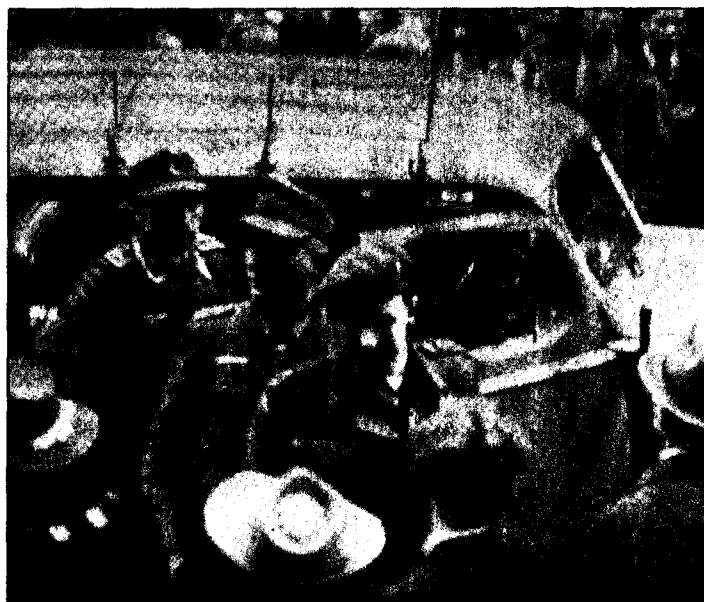
Det som opptok Ola Fritzner helt til det siste, da han ble liggende uten å kunne snakke på sykehuset i Sandefjord, var forsvaret av Norge.

Han insisterte alltid på å bli kalt kaptein. Og i de litt yngre dager når det hendte han innfant seg på offisersmøter og ble titulert major eller oberst av yngre, uvitende kolleger, kunne han bli kort i røsten og knurre: «Det er kaptein Ola Fritzner.»

Det var en stille, enkel begravelse som gjorde et dypt og underlig inntrykk på alle de som var til stede. Flere av dem hadde hatt de yreste stillinger i forsvaret. I motsetning til ham som lå der, var de blitt generaler og sjef. For noen av dem var likevel kaptein Ola Fritzner en overordnet — i kraft av sin personlighet og naturlige autoritet.

Det var ikke mange blomster og kranser: Kisten var ganske enkelt svøpt i det norske flagg, det helligste Ola Fritzner kjente i verden.

Det sto noen nekrologer i avisene. Hans gamle venner, general *Sten Florellius* og sjefredaktør *Einar Diesen*, skrev rørende minneord.

SS-Sturmbannführer Wolfgang Fehmer ledet den Gestapo-avdelingen som blant annet skulle bekjempe Hjemmefronten.

Det var høsten 1983 og han ble 88 år gammel. Og så ble det stille om Ola Fritzner og hans tragiske, forunderlige skjebne.

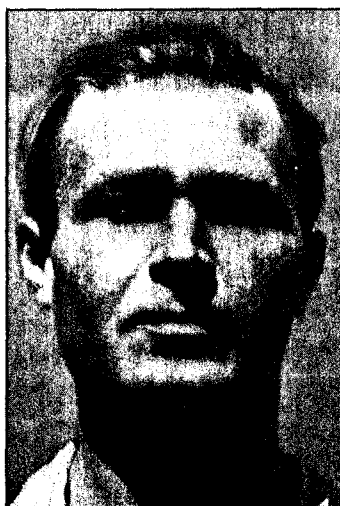
Det var én mann som ikke skrev et ord, og ingen ventet han skulle gjøre det heller. Han heter *Jens Christian Hauge* og er en av Norges mest innflytelsesrike menn.

I sine bitre stunder, og de var ikke så mange som man skulle tro når Ola Fritzner snakket om det som hadde rammet ham, var det ett navn han nevnte med en egen klang.

Det finnes en stor dokumentmengde om Ola Fritzners sak, og det lever ennå mange som kjente ham og som trolig kan takke ham for at de lever. Både de døde og de levende kildene er enige om én sak: Det var *Jens Christian Hauge*, den ledende motstandsmannen og den unge forsvarsministeren etter krigen, som mer enn noen andre klarte å sette en stopper for en glitrende militær karriere.

Historien er fantastisk og en gang var den kjent. Men det hjalp ikke. Mannen som lovet å knekke Ola Fritzner, fikk det som han ville.

Og ryktet som ble brukt som våpen, var enkelt: Mannen var nazist og hadde samarbeidet med tyskerne og nektet å hjelpe Hjemmefronten. Det ble aldri lagt fram beviser.

Fehmer var mannen Ola Fritzner ble bedt om å ta livet av. Fritzner sa nei, og dette ble hans skjebne.

Ola Fritzner hadde ikke bare venner. Han pleide å si sin mening uansett hvem den var myntet på. Og samtidig var det ingen offiser de menige så slik opp til som den høye, ranke mannen med det forsonende smilet og den evinnelige snadden.

Som mange andre norske offiserer av den gamle skolen, nærhet han sterk sympati for det tyske militærvæsen. Den fortok seg ikke etter at Hitler kom til makten. Fritzner tjenestegjorde som observatør i

Saarland i 1934 og ble venn med en mann som skulle komme til å ha stor betydning for hans skjebne: Politimannen, senere minister, *Jonas Lie*.

Men da tyske krigsskip gled nordover forbi Fredriksten festning om natten den 9. april 1940, vaklet ikke Ola Fritzner — i motsetning til mange andre offiserer. I de kaotiske døgnene som fulgte, dro han rundt i Østfold i spissen for sine menn, og forsøkte å komme i kamp med fienden. I denne perioden skaffet han seg en ny fiende, general *Carl Erichsen*, sjefen for 1. divisjon.

Fritzner deltok i den ynkelige soldatflukten til Sverige og vendte tilbake til Norge utpå sommeren, svært motvillig. Men general *Otto Ruge* personlig hadde sendt ham beskjed om å komme og avlegge æresord til tyskerne om å avstå fra videre motstand.

Ola Fritzner ville likevel kjempe videre på sin måte. Med velsignelse fra Ruge og fylkesmann *Christensen*, meldte han seg til tjeneste i Utrykningspolitiet — i den klare hensikt å spille en dobbeltrolle.

Han skulle være Administrasjonsrådets mann innen politiet. Senere, da tyskerne og Quisling tok all makt, ble han overført til Ordenspolitiet. Hans venn *Jonas Lie* ba ham melde seg inn i partiet, men Fritzner svarte nei.

Fra da av finnes det dusinvis av vitneutsagn om hvilket risikabelt arbeid Fritzner gjorde for å hjelpe folk som var forfulgt av nazistene. Dette kunne han bare få til ved å spille venn med så vel tyske som norske, nazistiske politifolk.

Flere ganger måtte *Jonas Lie* selv gripe inn og redde sin gamle venn. Spesielt var *Hirden* ute etter ham. Noen, blant dem justisminister *Sverre Riisnæs*, uttalte ansikt til ansikt med Fritzner at de anså ham som en fiende av den nye orden.

Men Fritzner skaffet seg også venner blant tyskerne — for eksempel general *Rediess*. Stapomannen *Lindvik* hadde på et møte sagt at han betraktet Fritzner som hjemmefrontens leder i Norge.

Det var Fritzner ikke, men samarbeidet med fronten var opprettet. Den gamle militær hadde ikke bare gode ord å si om dens arbeid. Det fantes en rekke grupper som opererte uten koordinering. Hjemmefronten oppførte seg også underlig

overfor Fritzner personlig. En dag i 1943 mottok han et tips om at han ikke kunne følge seg helt trygg i tilfelle en alliert invasjon. Man snakket allerede om «de lovløse dager» da alt skulle skværes opp.

Samtidig tok til og med Ola Fritzners jernnerver til å slå sprekker. Han levde hver time under et voldsomt press. Det som smertet mest, var at folk han kjente — gode nordmenn — ikke ville ha noe med ham og familien å gjøre. De anså ham for nazist.

Men han fortsatte spillet. Det var

sjelden han sa nei når noen kom og ba ham hjelpe til å få løslatt en arrestert venn eller et familiemedlem, eller stjele dokumenter og nøkler fra tyskerne.

Han ble stadig mer irritert på Hjemmefronten, fordi den utsatte ham selv og forbindelsene hans for det han anså som unødig risiko ved sin amatørmessige opptreden.

Våren 1944 følte Fritzner seg truet på livet og ba om råd fra *Max Manus* og hans gruppe, som svarte: «Bedre føre var enn etter snar.» Likevel stakk ikke Ola Fritzner til Sverige.

Den maskerte mannen i Bygdøy Allé 109

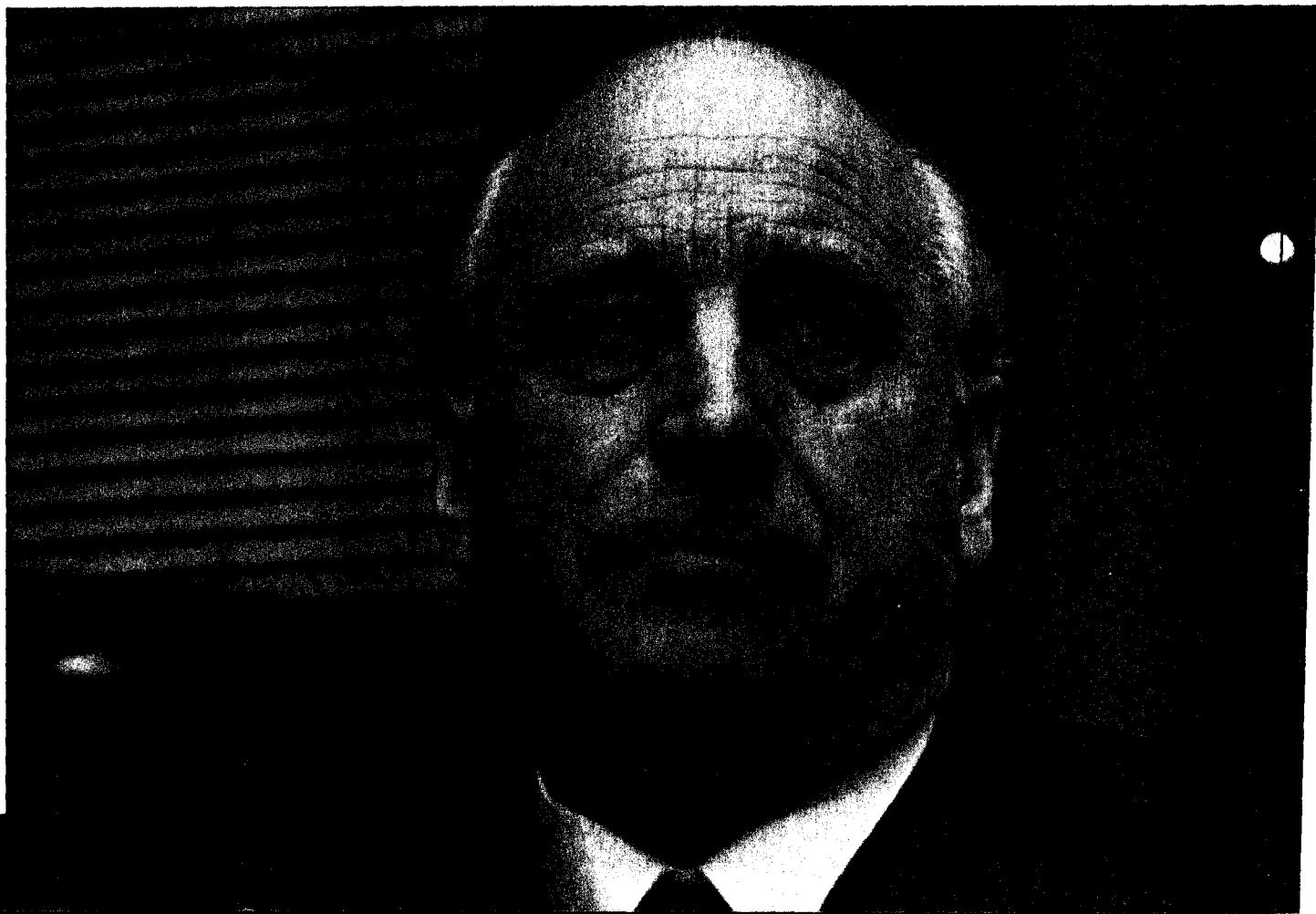
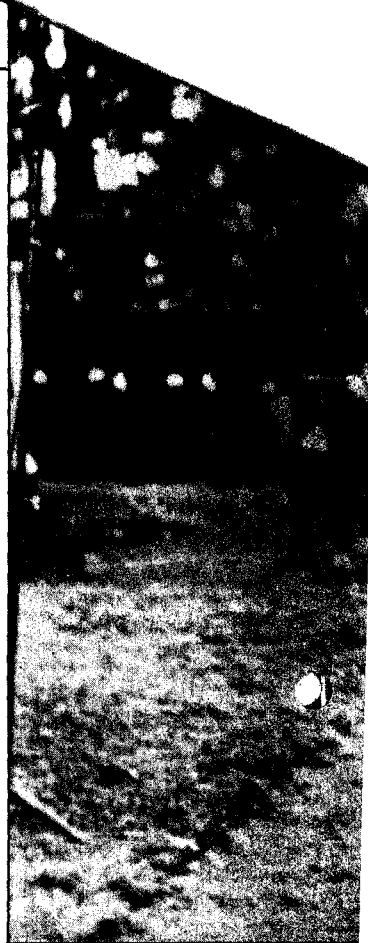
Det var en dag tidlig på sommeren 1944 Fritzner og Hjemmefronten braket sammen. Det fant sted to møter, og de ble avgjørende for livet hans etter krigen.

Fritzners kontakt i fronten, politifullmektig Waaler, spurte plutselig: — Er Fehmer en betydningsfull mann?

SS-Sturmbannführer *Wolfgang Fehmer* var en kjent mann for norske motstandsfolk. Han ledet den Gestapo-avdelingen som skulle bekjempe grupper som Hjemmefronten. Fritzner hadde pleiet en del omgang med ham og fått til noen løslatelser. Nå fortalte Waaler at fronten hadde bestemt seg for å ta livet av Fehmer.

Fritzner svarte: — Nå ja, lykke til. Men det bør være en ren *Secret Service* jobb som motstandsbevegelsen ikke må blandes bort i. Hvis det kan overføres Hjemmefronten, vil gutta i fengslene blø. Husk, tsjekkerne måtte betale med 10 000 liv for Heydrich. Norge må betale minst 1000 for Fehmer.

Likevel ba Waaler om at Fritzner

skulle invitere Fehmer hjem, helle gift i glasset hans og kjøre ham over grensen til Sverige.

Fritzner reagerte sterkt mot hele prosjektet. Det ville bare føre til at en langt mer brutal mann, for eksempel *Reinhardt*, ville ta Fehmers plass. Men han gikk med på å møte en av lederne for Hjemmefronten for å drøfte saken.

Møtet fant sted i Bygdøy Allé 109 en ettermiddag i juni, hjemme hos Waaler. Det ringte på og en maskert mann kom inn. Fritzner fortalte om motforestillningene sine og mannen bak masken sa:

De er feig.

— *Det er første gang en slik beskyldning rettes mot meg, svarte Fritzner.*

— *Dette er Deres siste sjanse, kaptein.*

Men Fritzner var urokkelig, og den maskerte forlot leiligheten i fullt sinne. Det ble ingenting av planene.

I dag forstår alle at det var en fullstendig vill idé, og at det var Fritzner som åpenbart hadde rett. Mannen som hadde unnfanget planen, var ingen ringere enn den unge advokaten Jens Christian Hauge,

Jens Chr. Hauge (venstre) var mannen med masken som kom inn i Bygdøy Allé 109 og beskyldte kaptein Ola Fritzner for å være feig. Fritzner, som etter manges mening var født til offiser, og som var spådd en lysende, militær karriere. På bildet over er han avbildet på Fredriksten festning i Halden, som sjef for 1. divisjons befalskole.

som alt hadde en toppstilling som militær leder i Hjemmefronten. Han hadde drøftet den på møter i England.

Og det var Hauge selv som var mannen med masken i Bygdøy Allé 109.

Dette møtet glemte Hauge aldri. Heller ikke tilga han Fritzner, men uttalte senere at denne mannen skulle han knekke. Navnet til Fritzner kom på Hjemmefrontens likvidasjonsliste.

Noen uker senere var spillet over for Ola Fritzner. Nazistene omringet hele bygningen han oppholdt seg i og han hadde ingen sjanse, ikke engang til å skyte seg. Resten av krigen satt han på Akershus.

Men den verste krigen for Ola Fritzner var ennå ikke begynt.

Nordmenn i dusinvis gikk god for ham. Noen av dem hadde vært ledere i motstandsarbeid, andre var blitt hjulpet. Offiserskolleger skrev rosende om ham til Landssvikpolitiet. Det hjalp ikke. I en lang periode satt Fritzner arrestert og var ute av stand til å forsvare seg. Det er ufattelig at han ikke i denne perioden brøt totalt sammen. Men han holdt.

Avisene landet rundt skrev om denne landssvikeren som fortjente sin strenge straff.

Arene gikk og det ble ingen sak. Men det som samtidig skjedde, var at de nye sjefene i det nye norske forsvaret ble utnevnt av forsvarsminister Jens Christian Hauge. Fritzner var favoritt til en av de nye regimentssjefstillingene. Men en mann som var under mistanke for landsforræderi, kunne ikke komme på tale.

Og i 1949 fikk Ola Fritzner endelig en slags oppreisning av Stortinget. Han mottok også en underlig meddelelse om at han nå kunne få majors lønn. Men nå var også Ola Fritzner blitt steil og avisende. Det hadde frosset til i ham. Og nå var han snart 55 år og togene hadde gått. Han så sine egne

elever fra før krigen klatre forbi ham. Noen av dem følte seg beklemt. Andre bet på ryktene om landssviket hans. Men det gjorde ingen som hadde kjent ham.

En tid var han hjelpekorps-sjef i Røde Kors. I begynnelsen av 1950-årene, da det brøt løs krig i Korea, dro han dit som FN-observatør med oberstgrad. Deretter kalte Trygve Lie ham til FN-hovedkvarteret for å arbeide med intern sikkerhet.

De siste år av sitt yrkesliv tilbrakte han på Akershus, ikke langt fra der han hadde sittet som fange i to perioder. Han hadde en eller annen likegyldig jobb og var den evige kaptein.

Han tødde bare opp under samvær med offiserer han stolte på, slike som Florelus, Jens C. Gundersen og en av sine mange gamle elever, senere general Zeiner Gundersen.

En av hans nære venner ble major Ole Martin Funderud og Fritzner elsket fisketurene de to foretok sammen.

Han hadde pengeproblemer og flyttet en tid til Sørlandet. Men de siste årene tilbrakte han i Sandefjord.

Han mottok aldri noen unnskyldning, aldri noen medalje. Han hadde fått en slags oppreisning, men navnet hans var likevel plettet.

Det var imidlertid en gruppe nordmenn som visste hva han hadde utrettet. Den 26. juli 1945 holdt de 50-årsfest for ham og da hadde Jens C. Gundersen skrevet en sang på melodien Jungmann Janson, hvor et av versene lød slik:

«Men din største innsats gjorde du i krigens år som gikk, da du fulgte din parole og gikk inn for full musikk.

Slike roller som du spilte krever kraft, forstand og mot.

Og vi takker og beundrer deg som ekte patriot.»

Jens Christian Hauge har flere ganger i årenes løp blitt bedt om å uttale seg i Fritzner-saken. Han har alltid vært taus. *Aldri for det, Berner?*

Kanskje mente han at Ola Fritzner den gang i 1944, skulle ha adlydt uansett prosjektets dårskap.

Fritzner sa nei og sparte sannsynligvis hundrevis av norske liv. Men sin egen fremtid og sitt liv etter krigen, ødela han ved å si nei til en maskert ung mann . . . ●